

Ούτε Ουκρανοί ούτε Ρώσοι! Ας αναπτύξουμε το δικό μας στρατόπεδο, το τρίτο στρατόπεδο, το στρατόπεδο της κοινωνικής επανάστασης!

Όταν πριν από μερικούς μήνες γράφαμε στο κείμενό μας «Πολεμικές προετοιμασίες μεταξύ Ουκρανίας και Ρωσίας – Σδού ή Πραγματικότητα;»¹ ότι οι συνθήκες έχουν ωριμάσει για έναν νέο πόλεμο στην Ουκρανία, πολλοί σύντροφοι εξέφρασαν αμφιβολίες, ακόμα και διαφωνίες, με μια τέτοια κατηγορηματική δήλωση. Τώρα, μπορούμε να πούμε πως η σύγκρουση στην Ουκρανία έχει ξεκάθαρα μεταβεί από την «ψυχρή» φάση στη «θερμή» και πως αυτό, του οποίου γινόμαστε μάρτυρας αυτό το διάστημα, αποτελεί πόλεμο από κάθε άποψη. Από το Λουγκάνσκ στα σύνορα με τη Ρωσία μέχρι τη Μαριούπολη στην ακτή της Μαύρης Θάλασσας δύο στρατιωτικές δυνάμεις ανταγωνίζονται με καθημερινές συγκρούσεις καθώς προσπαθούν να διευρύνουν την περιοχή υπό τον έλεγχό τους πολεμούν τόσο στο έδαφος όσο και στον αέρα, στην ύπαιθρο όσο και στα βιομηχανικά κέντρα, το πυροβολικό βομβαρδίζει χωριά, αεροπορικές δυνάμεις ρίχνουν βόμβες σε πόλεις (με το πρόσχημα ότι ο αντίπαλός τους χρησιμοποιεί τους κατοίκους ως ζωντανές ασπίδες), άνδρες, γυναίκες και παιδιά πεθαίνουν από βόμβες και πυραύλους... Σε τέσσερις μήνες ένοπλης σύγκρουσης έχουν σκοτωθεί πάνω από 2.000 πολίτες και στρατιώτες, ενώ άλλοι 6.000 έχουν τραυματιστεί, 117.000 προλετάριοι έχουν εκτοπιστεί στο εσωτερικό της χώρας και 730.000 άλλοι έχουν βρει καταφύγιο στη Ρωσία. Καθώς ολοκληρώναμε αυτό το άρθρο, νεκρά πτώματα ξεβράζονταν στους δρόμους του Ντόνετσκ, το οποίο έχει πιαστεί στην επιθετική τακτική της κυβέρνησης.

Στο ίδιο κείμενο γράφαμε επίσης ότι η μόνη απάντηση του προλεταριάτου στον πόλεμο είναι να οργανώσει και να αναπτύξει τον επαναστατικό ντεφιατισμό, δηλ. πρακτικά να αρνηθεί τη συμμετοχή στο ένα ή στο άλλο στρατόπεδο και αντίθετα να συνδέσει τους προλετάριους και των δυο πλευρών της σύγκρουσης μέσω του αγώνα ενάντια και στις δυο αστικές τάξεις. Καθώς και σε αυτό το πεδίο τα πράγματα εξελίχθηκαν, το κείμενό μας αξίζει, τρεις μήνες μετά τη δημοσίευσή του, ένα υστερόγραφο.

Το παρόν κείμενο βασίζεται σε πληροφορίες που συλλέχθηκαν από διαφορετικές πηγές (τις οποίες παραθέτουμε στις υποσημειώσεις), από στρατιωτικά μπλογκ μέχρι επίσημα μήντια. Η σύντομη περιγραφή των ουκρανικών γεγονότων που ακολουθεί απαιτήσε πολλές ώρες προσεκτικής εργασίας, αναζήτησης πληροφοριών, ανάγνωσης κειμένων, παρακολούθησης βίντεο, σύγκρισης διαφορετικών δεδομένων κλπ. Θα θέλαμε να τονίσουμε δυο πράγματα: Πρώτον, το γεγονός ότι τα γεγονότα που περιγράφουμε εδώ δεν καλύφθηκαν από το BBC ή το Euronews δε σημαίνει ότι αυτά δε συνέβησαν, ότι τα επινοήσαμε· διάφορες αριστερές πηγές, καθώς και ουκρανικά και ρωσικά μήντια τα περιγράφουν, δεύτερον, είναι ξεκάθαρο ότι οι ειδήσεις που παίρνουμε από την Ουκρανία είναι χαστικές, ατελείς και μερικές φορές αντιφατικές. Αυτό όμως δε σημαίνει πως θα έπρεπε να εγκαταλείψουμε την προσπάθειά μας να κατανοήσουμε όσα συμβαίνουν εκεί. Πιστεύουμε ότι απέναντι στην επιλεκτική παρουσίαση της κατάστασης θα πρέπει να αντιπαράθεσουμε την κριτική και ριζοσπαστική θέση του αντικαπιταλιστικού κινήματος· θα πρέπει να αξιοποιήσουμε και να μοιραστούμε πληροφορίες και αναλύσεις που αντιλαμβάνονται τον κόσμο μέσα από το πρίσμα της επαναστατικής προοπτικής.

Η ιδεολογία του πολέμου, βασισμένη είτε στην υπεράσπιση ενός ενοποιημένου εθνικού κράτους από τη μια είτε στο δικαίωμα του αυτοκαθορισμού και της φιλορωσικής συμπάθειας από την άλλη, ριζώνει στην Ουκρανία² οργανώσεις της, κοινωνίας των πολιτών διοργανώνουν εράνους προς υποστήριξη του στρατού, παπάδες ευλογούν τα όπλα της μιας ή της άλλης πλευράς και η τηλεόραση προβάλλει σε επανάλυση σκηνές γιαγιάδων που προμηθεύουν οπλισμένους άνδρες με ό,τι τρόφιμα τους έχουν απομείνει. Παρόλα αυτά, δεν αφήνονται όλοι οι προλετάριοι στην πλύση εγκεφάλου που επιδιώκει η πολεμική προπαγάνδα της μιας ή της άλλης πλευράς, ούτε όλοι επιθυμούν να θυσιάσουν «για την πατρίδα τους». Εκφράσεις πρακτικής άρνησης του πολεμικού μακελειού εμφανίζονται σε ολόένα και μεγαλύτερους αριθμούς, ενώ και οι δυο πλευρές της σύγκρουσης έχουν μεγάλες δυσκολία, να στρατολογήσουν άνδρες για την αμοιβαία σφαγή τους.

Χιλιάδες στρατιώτες του ουκρανικού στρατού, τους οποίους η κυβέρνηση έστειλε στα ανατολικά της χώρας στα πλαίσια της λεγόμενης αντιτρομοκρατικής εκστρατείας (ΑΤΟ), λιποτάκτησαν ή πέρασαν στην άλλη πλευρά με όλο τον εξοπλισμό τους, συμπεριλαμβανομένων ταנקς και θωρακισμένων οχημάτων. Για παράδειγμα, η ουκρανική 25η αερομεταφερόμενη μεραρχία (κατεξοχήν μέλος της ελίτ του στρατεύματος), η οποία κατηγορήθηκε για «επίδειξη δειλίας» κατά τη μάχη του Κραματόρσκ, διαλύθηκε στις 17 Απριλίου επειδή οι στρατιώτες της αρνήθηκαν να «πολεμήσουν ενάντια σε άλλους Ουκρανούς». Το πιο πρόσφατο παράδειγμα είναι μια μονάδα 400 στρατιωτών που λιποτάκτησε και κατέφυγε στη ρώσικη πλευρά των συνόρων, καθώς βρέθηκε χωρίς πολεμοφόδια στο πεδίο της μάχης. Οι στρατιώτες, οι οποίοι, όπως ανακοινώθηκε ήδη από τη Ρωσία, θα σταλούν πίσω στην ουκρανική επικράτεια, κατέθεσαν ότι προτιμούν να κατηγορηθούν για λιποταξία παρά να συνεχίσουν να σκοτώνουν και να σκοτώνονται στο ανατολικό μέτωπο. Όλοι οι λιποτάκτες δήλωσαν ότι δε θέλουν να πολεμούν ενάντια «στον λαό τους», ενώ επίσης κατήγγειλαν τις απελπιστικές συνθήκες διαβίωσης, τις οποίες ήταν υποχρεωμένοι να αντιμετωπίζουν στον στρατό - άθλιος μισθός, άθλιο φαγητό ακόμα και έλλειψη αυτού κ.α. Άλλες μονάδες δε χρησιμοποιήθηκαν καν στα ανατολικά εξαιτίας της αναξιοπιστίας τους. Με τον ίδιο τρόπο που δεν μπόρεσαν να χρησιμοποιηθούν από τον πρώην πρόεδρο Γιανουκόβιτς στην καταστολή των διαδηλωτών, ούτε η τωρινή κυβέρνηση τολμά να στείλει στο μέτωπο στρατεύματα γνωστά για τη μηδαμινή αφοσίωσή τους.

Περίπου χίλιοι στρατιώτες από μονάδες που προέρχονταν από την περιοχή της Volhynia στασίασαν στο Mykolayiv στις 29 Μαΐου. Υπηρετώντας στο τρίτο τάγμα της 51ης μεραρχίας αρνήθηκαν να σταλούν πίσω στο μέτωπο, αρνήθηκαν τις διαταγές των ανωτέρων τους και άρχισαν να ξεφορτώνουν τον βαρύ εξοπλισμό και άλλο υλικό που ήταν ήδη έτοιμο για μεταφορά. Τους είχαν υποσχεθεί ότι, αφού η μονάδα είχε υποστεί βαριές απώλειες σε μια αντιπαράθεση με τους αυτονομιστές σε ένα χωριό κοντά στη Volnovakha, θα επέστρεψαν στους αρχικούς στρατώνες τους στο Rivno. Αντ' αυτού, μετακινήθηκαν από τα ανατολικά στα νότια και πάλι πίσω στα ανατολικά, όπου οι αρχές τους ανακοίνωσαν τελικά πως θα συνεχίσουν να εκπαιδεύονται πριν σταλούν ξανά στο μέτωπο. «Έχοντας χάσει κάθε εμπιστοσύνη προς τους στρατηγούς υπό το φως των τελευταίων γεγονότων στη Volnovakha, τις κηδείες

στο Rivno και την προδοσία των στρατηγών, οι στρατιώτες εξεγέρθηκαν ανοιχτά»³.

Επίσης, το 2ο τάγμα της 51ης μεραρχίας, το οποίο βρισκόταν στους στρατώνες στο Rivno την ίδια στιγμή και κατέστη μάρτυρας όχι μόνο των κηδειών των στρατιωτών του Ζουτάγκατος που σκοτώθηκαν κατά την ανταλλαγή πυρών στη Volnovakha, αλλά και της σύγχυσης και των ψεμάτων της ηγεσίας των επιχειρήσεων, στασίασε. «Οι στρατηγοί έλεγαν “πηγαίνετε βόρεια” και μετά “πηγαίνετε νότια” ανάλογα με το τι τους έλεγαν οι στρατιώτες που τους σημάδευαν με τα όπλα. Οι στρατηγοί άρχισαν να φορούν αλεξίσφαιρα γιλέκα υπό τον φόβο εκτελέσεων»⁴. Περίπου 1.200 στρατιώτες συμμετείχαν στην ανταρσία· αρνήθηκαν να μεταφερθούν στο Mykolayiv. «Υποσχέθηκαν, όταν μας κάλεσαν, ότι θα φυλάγαμε τα σύνορα με τη Λευκορωσία. Είμαστε έτοιμοι για κάτι τέτοιο, αλλά όχι για να κινηθούμε προς αυτούς τους παλιότερους του Ντονμπάς!»⁵

Παρόμοια εξέγερση έλαβε χώρα στην Poltava στις 28 Μαΐου.

Τέσσερα μέρες νωρίτερα, και αφού έξι στρατιώτες με καταγωγή από την περιοχή της Volhynia είχαν σκοτωθεί, μητέρες, σύζυγοι και συγγενείς των στρατιωτών της 51ης μεραρχίας μπλόκαραν τους δρόμους της περιοχής της Volhynia για να διαμαρτυρηθούν ενάντια στην περαιτέρω χρησιμοποίηση της μονάδας στο Ντόνμπας.⁶

Εν τω μεταξύ, οι διαδηλώσεις και οι διαμαρτυρίες - οι οποίες διοργανώθηκαν από συγγενείς και άλλους συγγενείς των κληρωτών με αίτημα την επιστροφή των στρατιωτών στις εστίες τους ή επιδιώκοντας να μπλοκαριστούν η αναχώρησή τους για το μέτωπο - διαδόθηκαν και σε άλλες περιοχές της Ουκρανίας (Bukovina, Lviv, Melitopol, Volhynia κ.α.). Οικογένειες στρατιωτών μπλόκαραν τους δρόμους με κομμένα δέντρα στην περιοχή του Lviv στις αρχές Ιούνη.⁷ Μια διαδήλωση συγγενών μπλόκαρε την είσοδο στο στρατολογικό γραφείο του Lviv μερικές μέρες μετά.⁸ Στο Iavorino, στην περιοχή του Lviv, μέλη οικογενειών κατέλαβαν ένα πεδίο ασκήσεων της 24ης μηχανοκίνητης μεραρχίας και απαίτησαν την ανάκληση της αναχώρησης για το μέτωπο.⁹ Διαδηλώσεις συγγενών στο Dnepropetrovsk και το Charkov απαίτησαν την επιστροφή των στρατιωτών στους στρατώνες των περιοχών από τις οποίες κατάγονται.¹⁰ Γυναίκες από το Charkov κατέλαβαν ένα τοπικό στρατιωτικό αεροδρόμιο. Το τοπικό στρατολογικό γραφείο του Kherson κατελήφθη από μητέρες και συζύγους στρατιωτών. Καλούσαν στον τερματισμό του πολέμου με συνθήματα όπως «Γυναίκες ενάντια στον πόλεμο», «Πού υπηρετούν οι γιοι των ολιγαρχών;» ή «Τα παιδιά μας δεν είναι κρέας για κανόνια».¹¹ Στο Chernovtsy, γυναίκες μπλόκαραν τον αυτοκινητόδρομο για το Zhitomir για αρκετές μέρες και απαίτησαν την επιστροφή των στρατιωτών στις εστίες τους.¹² Στις 24 Ιουνίου, συγγενείς μπλόκαραν το 1250 χιλιόμετρο του αυτοκινητόδρομου Lviv-Chop κρατώντας πανό που έγραφαν: «Φέρτε πίσω τα παιδιά μας, στείλτε τα παιδιά των στρατιωτών στην Ανατολή»¹³. Στις 8 Ιουνίου, μια ομάδα 100 συγγενών στρατιωτών μπλόκαραν τη μετακίνηση στρατευμάτων της 3033 μονάδας με βάση τη Melitopol στην περιοχή Zaporozhe. Η διαμαρτυρία κατάφερε να εμποδίσει την αποστολή των στρατιωτών στο μέτωπο. Οι συγγενείς που συμμετείχαν στο κίνημα διαμαρτυρίας εναντιώθηκαν και στην κρατική προπαγάνδα που τους περιέγραψε ως «φιλορώσους αυτονομιστές»: «Χθες στις ειδήσεις μιλούσαν για «φιλορώσους αυτονομιστές που διοργάνωσαν το μπλοκάρισμα της στρατιωτικής μονάδας, Αλλά κανένας στην είσοδο της πόλης δεν ανέφερε τη Ρωσία! Απλά δε θέλουμε να χάσουμε αυτούς που φροντίζουν για την επιβίωση της οικογένειας (...) Το Ντόντεσκ είναι σφαγείο και τα παιδιά μας είναι 20-21 χρονών. (...) Μας βλέπετε, είμαστε μητέρες. Πώς μπορείτε να μας αποκαλείτε αυτονομιστές», υποστήριξε μια από τις γυναίκες που συμμετείχαν.¹⁴ Μητέρες και σύζυγοι στρατιωτών διαμαρτυρήθηκαν για την αποστολή τους στο μέτωπο μπροστά από μια στρατιωτική βάση στο Ternopil στις 15 Ιουλίου.¹⁵

Και δεν είναι η πρώτη φορά που οικογένειες στρατιωτών εναντιώνονται στη στρατιωτική δράση. Κατά την περίοδο που προηγήθηκε της πτώσης του πρώην προέδρου Γιανουκόβιτς, συγγενείς και άλλοι άνθρωποι διοργάνωσαν συναντήσεις μπροστά από στρατώνες συζήτησαν με τους στρατιώτες προκειμένου να τους μεταφέρουν πληροφορίες για το τι συνέβαινε πραγματικά στους δρόμους και να τους πείσουν να αρνηθούν να συμμετάσχουν σε μια πιθανή σύγκρουση με τους διαδηλωτές.

Εν τω μεταξύ, νέοι άνδρες συνεχίζουν να στρατολογούνται. Ακόμα κι αν πρέπει να καταταγούν στη βάση ενός υποχρεωτικού φύλλου πορείας, η κυβέρνηση συνεχίζει να τους πασάρε για εθελοντές. «Δεν είμαστε εθελοντές (...) δε θέλουμε να σκοτώσουμε ανθρώπους (...) δε θα πάμε ποθενά, θα βγάλουμε τις στολές μας και θα πάμε σπίτι μας», διακήρυξαν κληρωτοί σε μια παράσταση διαμαρτυρίας στο Lviv.¹⁶

Αφού τέθηκε σε ισχύ στις 24 Ιουλίου το Προεδρικό Διάταγμα του Ποροσένκο για το τρίτο κύμα επιστράτευσης στις ένοπλες δυνάμεις, κάτι που θα έστελνε κι

άλλες χιλιάδες προλετάριους στο μέτωπο, ταραχές ξεσπασαν σε αρκετά σημεία στη Δυτική Ουκρανία με νέα ένταση στο χωριό Voloka το σύνολο του πληθυσμού αντιστάθηκε στην κατάταξη 50 ανδρών. «Αυτοί το ξεκίνησαν - αυτοί να το λύσουν. Θα πεθάνουμε αλλά δε δίνουμε τα παιδιά μας. Πρέπει να το καταλάβουν και να μην έρθουν εδώ με τα χαρτιά κατάταξης», διακήρυξε ένας ηλικιωμένος που συμμετείχε στη διαμαρτυρία.¹⁷ Συγγενείς στρατιωτών μπλόκαραν έναν δρόμο κοντά στο χωριό Κογονία στις 25 Ιουλίου απαιτώντας να δοθεί τέλος στην επιστράτευση και να σταλούν στο μέτωπο οι γιοι των υψηλά ιστάμενων αντί των δικών τους.¹⁸ Την ίδια μέρα, ένας δρόμος στην περιοχή Obukhiv's'kyi, κοντά το Κίεβο, επίσης μπλοκαρίστηκε από οικογένειες στρατιωτών. Τα μπλοκαρίσματα συνεχίστηκαν στις 28 Ιουλίου σε επτά χωριά στην περιοχή Bukovina, ενώ και ο αυτοκινητόδρομος Κίεβο-Chop μπλοκαρίστηκε εκ νέου. Κατά τη διάρκεια μιας αντιπολεμικής διαμαρτυρίας μπροστά από ένα στρατολογικό γραφείο στη Novoselytsa, οι διαδηλωτές έδειραν ένα μέλος του περιφερειακού συμβουλίου που προσπάθησε να τους μιλήσει.¹⁹ Κάτοικοι από αρκετά χωριά της περιοχής Ivano-Frankivsk εισέβαλαν στα γραφεία της τοπικής στρατιωτικής διοίκησης στις 22 Ιουλίου και έκαψαν χαρτιά κατάταξης και άλλα έγγραφα που αφορούσαν την επιστράτευση. Το ίδιο έγινε την ίδια μέρα στο Bogorodchany.²⁰ Σε διαφορετικά χωριά, οι άνθρωποι έκαψαν μαζικά έγγραφα κατάταξης που κατέφτασαν ταχυδρομικώς.²¹ Στο Mukachevo, στην Transcarpathia, η κατάσταση κλιμακώθηκε σε τέτοιο βαθμό που ο στρατιωτικός διοικητής του, ανησυχώντας για τη συνέχιση των διαμαρτυριών, ανέστειλε προς το παρόν την επιστράτευση και υποσχέθηκε ότι κανένας από τους ντόπιους δε θα σταλεί στο μέτωπο στο εγγύς μέλλον.²² Άλλες μαχητικές κινητοποιήσεις ενάντια στον πόλεμο συνέβησαν επίσης στην περιοχή Zaporozhe στις 4 Αυγούστου καθώς και μπροστά στο κοινοβούλιο στο Κίεβο την επόμενη μέρα.²³

Το Κίεβο, αφού δεν μπορεί σχεδόν καθόλου να υπολογίζει στον τακτικό στρατό του, στηρίζεται επομένως στους ιδιωτικούς στρατούς-μερικών ολιγαρχών και στην πολιτοφυλακή των εθελοντών της Εθνικής Φρουράς, η οποία σχηματίστηκε κυρίως από εθνικιστές των κομμάτων Pravyi Sektor (Δεξιός Τομέας) και Svoboda (Ελευθερία) κατά τη διάρκεια του κινήματος διαμαρτυρίας ενάντια στον Γιανουκόβιτς. Οι νέες μονάδες της Εθνικής Φρουράς δεν είναι ειδικά εκπαιδευμένοι για στρατιωτική δράση, αλλά κυρίως για καταστολή μαζικών διαμαρτυριών και ταραχών, όπως αποκάλυψε η παρέλαση τους στο Κίεβο στα τέλη Ιουνίου. Γι' αυτό τον λόγο, εκατοντάδες φασιστών από την Εθνικοσοσιαλιστική Συνέλευση και τους Ουκρανούς Πατριώτες επιτέθηκαν ήδη από τον Ιούνιο σε μια διαδήλωση ενάντια στην αντιτρομοκρατική εκστρατεία που λάμβανε χώρα στο Κίεβο.

Εντούτοις, κανένα από τα μέλη της Εθνικής Φρουράς δε βρίσκεται έξω από τις αντιφάσεις που δονούν και τα δυο στρατόπεδα. Το Ράδιο Ελεύθερη Ευρώπη δημοσίευσε πρόσφατα ένα βίντεο²⁴ που δείχνει έναν άνδρα της Εθνικής Φρουράς να κατηγορεί την κυβέρνηση για την ανικανότητα της να παράσχει στους εθελοντές ικανή ποσότητα φαγητού, νερού και όπλων: «Μας, χρησιμοποιούν ως κρέας για τα κανόνια», δηλώνει. Οι υλικές συνθήκες αγγίζουν εδώ ακόμα και αυτούς που νομίζουν ότι βρίσκονται ιδεολογικά πάνω από αυτές.

Μισθοφόροι από όλο τον κόσμο πολεμάνε επίσης στο πλευρό του Κίεβο, μισθώνονται για λογαριασμό της κυβέρνησης από ιδιωτικές εταιρείες· έχουν αναφερθεί μισθοφορικά στρατεύματα από την Πολωνία, την Τσεχία, την πρώην Γιουγκοσλαβία, αλλά και από την περιοχή της Ισημερινής Αφρικής.

Η στρατολόγηση νέων μαχητών δεν προχωράει σύμφωνα με τις ευχές των τοπικών πολέμαρχων ούτε στο στρατόπεδο των αυτονομιστών. Η πλειοψηφία των μεταλλωρύχων της περιοχής του Ντόνμπας αρνούνται ακόμα να πάρουν το μέρος τους. Αντίθετα, σχηματίζουν μονάδες αυτοάμυνας που στέκονται ενάντια και στα κυβερνητικά στρατεύματα και στα στρατεύματα των αυτονομιστών. Μια από αυτές τις μονάδες συγκροήθηκε με τους αυτονομιστές και τους εμπόδιζε να ανατινάξουν ένα ορυχείο του χωριού Makiivka. Στο Krasnodon, στην περιοχή του Λουγκάνσκ, οι μεταλλωρύχοι διοργάνωσαν τον Μάιο μια γενική απεργία και πήραν τον έλεγχο της πόλης. Αρνήθηκαν ανοιχτά να πάρουν το μέρος τόσο της πλευράς «αντι-Μαϊντάν» των αυτονομιστών στο Λουγκάνσκ όσο και την πλευρά των ολιγαρχών του Μαϊντάν στο Κίεβο, και κάλεσαν σε αυξήσεις μισθών και σε εναντίωση στην πρόσληψη εργατικής δύναμης για το ορυχείο μέσω ιδιωτικών εταιρειών.²⁵

Μεταλλωρύχοι από έξι ορυχεία της λεκάνης του Ντόνμπας ξεκίνησαν απεργία στα τέλη Μαΐου καλώντας στον τερματισμό της αντιτρομοκρατικής επιχείρησης στα ανατολικά της χώρας και στην απόσυρση των στρατευμάτων.²⁶ Η δράση τους ήταν αποτέλεσμα δικής τους πρωτοβουλίας και δεν ήταν με κανένα τρόπο προϊόν πίεσης από τους ένοπλους άνδρες της Λαϊκής Δημοκρατίας του Ντόντεσκ όπως υποστήριξαν κάποια μήντια. Σύμφωνα με τους απεργούς, ο πόλεμος αποτελεί κίνδυνο για την ίδια την ύπαρξη των ορυχείων και φέρνει ανεργία. «Τη Δευτέρα 26 Μαΐου, όταν ο ουκρανικός στρατός άρχισε να βομβαρδίζει τις

πόλεις, οι μεταλλωρύχοι απλά δεν εμφανίστηκαν για δουλειά, γιατί ο "έξωτερικός παράγοντας" των εχθροπραξιών που λάμβαναν χώρα σχεδόν έξω από την πόρτα τους αύξησε σημαντικά τον κίνδυνο εργατικών ατυχημάτων στην επιχείρησή τους. Για παράδειγμα, αν μια βόμβα χτυπούσε τον ηλεκτρικό υποσταθμό, οι μεταλλωρύχοι θα παγιδεύονταν κάτω από τη γη, κάτι που θα σήμαινε τον θάνατό τους».²⁷ Η απεργία ξεκίνησε από περίπου 150 μεταλλωρύχους από το ορυχείο Oktyabrskiy και διαδόθηκε αλυσιδωτά και σε άλλα ορυχεία του Ντόνετσκ (Skochinskiy, Abakumov, «Trudovskaya», κ.α.), αλλά και σε ανθρακωρυχεία άλλων πόλεων («Yuzhnodonbasskaya no.3»). Στα ορυχεία ιδιοκτησία Rinat Achmetov, του πλουσιότερου ανθρώπου στην Ουκρανία και ιδιοκτήτη μιας βιομηχανικής αυτοκρατορίας που ελέγχει οικονομικά πρακτικά ολόκληρο το ανατολικό κομμάτι της χώρας, οι εργάτες εξαναγκάστηκαν να συνεχίσουν να δουλεύουν, συνέχισαν να κατεβαίνουν στους λάκκους παρά τους βομβαρδισμούς σε μικρή απόσταση. Επίσης, με πρωτοβουλία των μεταλλωρύχων του ορυχείου Oktyabrskiy, και πάλι χωρίς καμία υποστήριξη από τη Λαϊκή Δημοκρατία του Ντόνετσκ, διοργανώθηκε στις 28 Μαΐου μια αντιπολεμική διαδήλωση αρκετών χιλιάδων ανθρώπων.²⁸ Στις 18 Ιουνίου, αρκετές χιλιάδες μεταλλωρύχοι διαδήλωσαν ξανά στο κέντρο του Ντόνετσκ υπέρ του άμεσου τερματισμού των στρατιωτικών επιχειρήσεων. Οι συμμετέχοντες υποστήριξαν ότι δεν είναι αυτονομιστές, αλλά απλοί άνθρωποι του Ντόνμπας. Διακήρυξαν επίσης ότι αν η κυβέρνηση του Κίεβο δεν ικανοποιούσε τα αιτήματά τους, θα έπαιρναν τα όπλα.

Οι αυτονομιστές, όπως και οι τοπικοί φιλοκυβερνητικοί ολιγάρχες, προσπαθούν να χειραγωγήσουν και να νοηματοδοτήσουν αυτές τις χαοτικές και αντιφατικές συνελεύσεις σύμφωνα με τα δικά τους συμφέροντα. Ο Rinat Achmetov, ο ολιγάρχης του Ντόνετσκ, διοργάνωσε λοιπόν τη δική του «απεργία» υπέρ της ενωμένης Ουκρανίας, οι αυτονομιστές από την άλλη προσπαθούν να πασάρουν τις εκδηλώσεις των μεταλλωρύχων ως εκφράσεις φιλορωσικών θέσεων των εργατών του Ντόνμπας.

Παρά την εμφάνιση εθνικιστικών ή αυτονομιστικών σλόγκαν στις διαδηλώσεις των μεταλλωρύχων, οι εργάτες δεν είναι διατεθειμένοι να πάρουν μέρος στην Πολιτοφυλακή του Λαού του Ντόνμπας. Ένας από τους διοικητές των αυτονομιστών, ο Igor Girkin, πρόσφατα διαμαρτυρήθηκε δημόσια πως οι ντόπιοι παίρνουν όπλα από το οπλοστάσιό του, αλλά αντί να τα χρησιμοποιήσουν εντός των αυτονομιστικών πολιτοφυλακών, τα παίρνουν σπίτια τους για να προστατέψουν τις οικογένειες και τα χωριά τους και από τις δυο πλευρές της σύγκρουσης.²⁹ Οι αυτονομιστές επομένως συνεχίζουν να στηρίζονται σε τοπικές εγκληματικές συμμορίες, οι οποίες, αφού πληρώθηκαν, τους βοήθησαν να πάρουν τον έλεγχο κυβερνητικών κτιρίων, αστυνομικών τμημάτων, πολιοστασίων, οδικών αρτηριών και τηλεπικοινωνιακών κόμβων κατά τη διάρκεια επιχειρήσεων στις περιοχές του Ντόνετσκ και του Λουγκάνσκ που διήρκεσαν αρκετούς μήνες. Η πλειοψηφία των δυνάμεων των αυτονομιστών αποτελείται εντούτοις από μισθοφόρους από την άλλη πλευρά των συνόρων, ιδιαίτερα βετεράνους του ρώσικου στρατού από τους πολέμους στην Τσετσενία.

Αν το πραγματικό αντιπολεμικό κίνημα, το κίνημα του επαναστατικού ντεφαιτισμού, θέλει να επιτύχει, πρέπει να γίνει όχι μόνο μαζικό και γενικευμένο, αλλά επίσης πρέπει να οργανωθεί, να δομηθεί. Έχουμε πολύ λίγες πληροφορίες για τις οργανωτικές δομές του κινήματος στην Ουκρανία. Μπορούμε να συνάγουμε την ύπαρξη κάποιων δομών από τα ίδια τα γεγονότα-οι επαναλαμβανόμενες διαδηλώσεις ή οι απεργίες αρκετών χιλιάδων ανθρώπων δεν μπορούν να είναι αποτέλεσμα μιας αυθόρμητης έκρηξης οργής με τον ίδιο τρόπο οι διαμαρτυρίες των συγγενών των στρατιωτών, όπως τις περιγράψαμε παραπάνω, απαιτούν ένα επίπεδο συντονισμού, μιας οργανωμένης συνεργασίας στο επίπεδο του περιεχομένου και της πρακτικής. Η ύπαρξη άλλων επίσημων ή ανεπίσημων οργανωτικών δομών επιβεβαιώνεται από αποσπασματικές επιτόπιες πληροφορίες. Κάποιες ήδη υπαρκτές ενώσεις μετασχηματίστηκαν σε πλαίσια κεντροποίησης [centralisation] αντιπολεμικών δραστηριοτήτων - για παράδειγμα η Κοινότητα Γονέων «Kroha»³⁰ της περιοχής του Ντόνετσκ, η οποία κυκλοφόρησε στις 10 Ιουνίου μια έκκληση προς το κοινό, όσο περιορισμένη, αντιφατική και ειρηνιστική κι αν είναι: «Εμείς οι γονείς της περιοχής του Ντόνετσκ, κάνουμε έκκληση σε σας πολιτικοί, δημόσια πρόσωπα, άνθρωποι που νοιάζεστε. Βοηθήστε να σωθεί ο λαός του Slaviansk, του Krasny Liman, του Kramatorsk, σταματήστε τις πολεμικές επιχειρήσεις. Χρειαζόμαστε τη βοήθειά σας για να αποκαταστήσουμε την αλήθεια πάνω στο τι συμβαίνει σε αυτές τις πόλεις. Για πολλές εβδομάδες οι άνθρωποι ζουν κάτω από ασταμάτητους βομβαρδισμούς πυροβολικού. Πολίτες συνεχώς πεθαίνουν. Κάποια παιδιά έχουν τραυματιστεί: έχει επιβεβαιωθεί ο θάνατος τριών παιδιών. Σπίτια, νοσοκομεία, παιδικοί σταθμοί και σχολεία καταρρέουν, Άνθρωποι, μαζί και παιδιά, ζουν κάτω από μια μόνιμη κατάσταση στρες, παραμένοντας κρυμμένοι για πολλές ώρες στα υπόγεια για να προφυλαχθούν από τις σχεδόν-ασταμάτητες επιθέσεις, (...) Ζητάμε τη βοήθειά

σας για σωθούν οι ζωές αυτών των ανθρώπων και να σταματήσουν οι στρατιωτικές δράσεις.»³¹ Μια άλλη οργάνωση, οι Μητέρες του Ντόνμπας, υποστηρίζει στην ανακοίνωσή της «Θέλουμε απλά να ζήσουμε! Εμείς οι απλοί άνθρωποι: σύζυγοι, γονείς και παιδιά, αδερφοί και αδερφές. Εμείς, ειρηνικοί πολίτες, είμαστε οι όμηροι της σύγκρουσης στην περιοχή μας τα θύματα των στρατιωτικών συγκρούσεων. Έχουμε κουραστεί να φοβόμαστε και λαχταράμε την ειρήνη. Θέλουμε να ζήσουμε στα σπίτια μας, να περπατήσουμε στους δρόμους των πόλεων μας, να δουλέψουμε στις επιχειρήσεις και στις οργανώσεις της περιοχής μας και να καλλιεργήσουμε τη γη μας. (...) Εμείς, οι μητέρες του Ντόνμπας, εμμένουμε στην άμεση παύση της αντιπολεμικής επιχείρησης και κάθε στρατιωτικής δράσης στην περιοχή! (...) Είμαστε σίγουρες ότι η σύγκρουση στη χώρα μας μπορεί να επιλυθεί ειρηνικά! Σταματήστε τον πόλεμο! Αποτρέψτε θανάτους παιδιών! Σώστε τον λαό του Ντόνμπας.»³² Η Φωνή της Οδησού διοργάνωσε μια αντιπολεμική διαδήλωση στις 13 Ιουλίου στην Οδησό. Οι συμμετέχοντες φώναζαν συνθήματα όπως «Είμαστε ενάντια στον πόλεμο», «Σταματήστε την ΑΤΟ στα ανατολικά» ή «Θέλουμε ειρήνη». Κατά τη σύντομη διαδήλωση παρουσιάστηκαν ανατριχιαστικές ηχογραφήσεις από βομβαρδισμούς πυροβολικού και την επίδρασή τους στους πολίτες.³³ Στο Khar'kov οι τοπικές αντιπολεμικές ενώσεις (μεταξύ άλλων το «Κίνημα Γυναίκων του Khar'kov «Khar'kivianka») διοργάνωσαν στις 20 Ιουνίου μια διαδήλωση μπροστά από το εργοστάσιο κατασκευής ταγκ VA Malyshev. Το εργοστάσιο έλαβε μια παραγγελία για την αποστολή 400 θωρακισμένων οχημάτων στο μέτωπο. Οι διαδηλωτές απαίτησαν την ακύρωση της παραγγελίας και φώναζαν συνθήματα όπως «Όχι στον πόλεμο» ή «Σταματήστε τους παράλογους σκοτωμούς!»³⁴

Η κοινωνική και οικονομική κατάσταση σε όλη την Ουκρανία γίνεται εν τω μεταξύ χειρότερη. Η υποτίμηση του τοπικού νομίσματος, η αύξηση στις τιμές βασικών αγαθών, μεταφορών και υπηρεσιών και οι περικοπές στην παραγωγή σε πολλές επιχειρήσεις οδήγησαν στην απότομη μείωση των πραγματικών μισθών, η οποία υπολογίζεται μεταξύ 30% και 50%. Η κυβέρνηση του Κίεβο, κάτω από την πίεση διεθνών χρηματοπιστωτικών οργανισμών, οφείλει να υιοθετήσει μια σειρά από μέτρα λιτότητας που θα χειροτερέψουν περαιτέρω τις συνθήκες ζωής του προλεταριάτου, την ίδια στιγμή που προετοιμάζει το μεγαλύτερο κύμα ιδιωτικοποιήσεων εδώ και 20 χρόνια. Η κεντρική κυβέρνηση σταμάτησε από τα μέσα Μαΐου την καταβολή μισθών στους δημόσιους υπαλλήλους και την καταβολή επιδομάτων και συντάξεων στις περιοχές που δε βρίσκονται υπό τον έλεγχό της· χιλιάδες εργάτες βρίσκονται επομένως χωρίς εισοδήματα. Η κατάσταση στις περιοχές όπου λαμβάνουν χώρα στρατιωτικές επιχειρήσεις είναι ακόμα χειρότερη - η παροχή ηλεκτρικού ρεύματος και νερού δεν είναι συνεχής, τα φάρμακα και το φαγητό σπανίζουν.

Κοινωνικές αναταραχές που προκαλούνται από αυτή την κατάσταση εμφανίζονται εδώ και κάποιο διάστημα. Πέρα από τις απεργίες των μεταλλωρύχων στο ανατολικό τμήμα της χώρας, και οι προλετάριοι στις δυτικές περιοχές έχουν φτάσει στα όριά τους. Οι μεταλλωρύχοι του Krivoy Rog ξεκίνησαν απεργία διαρκείας τον Μάιο ζητώντας διπλή αύξηση στους μισθούς τους. Άρχισαν να οργανώνουν οπλισμένες πολιτοφυλακές αυτοάμυνας. Στη διακήρυξή τους που απευθύνεται στους εργάτες σε όλη την Ευρώπη περιγράφουν τους ρώσους και τους ουκρανούς ολιγάρχες, με όποια πλευρά κι αν είναι (τους αυτονομιστές ή την κυβέρνηση του Κίεβο), ως τη βασική αιτία της κρίσης «Απευθυνόμαστε σε εσάς καλώντας στην υποστήριξη του αγώνα μας ενάντια στους ολιγάρχες, οι οποίοι έφεραν την Ουκρανία στην τωρινή κρίση και οι οποίοι συνεχίζουν να την αποσταθεροποιούν περαιτέρω, απειλώντας να προκαλέσουν έναν αδελφοκτόνο πόλεμο στη χώρα, ο οποίος αναμφίβολα θα έχει καταστροφικές συνέπειες για όλους στην Ευρώπη.»³⁵

Αρκετές διαδηλώσεις για «αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης, ενάντια στις αυξήσεις τιμών και υπέρ αυξήσεων στους μισθούς και τις συντάξεις έλαβαν χώρα σε διαφορετικές πόλεις σε ολόκληρη τη χώρα. Μια σειρά δράσεων ενάντια στις αυξήσεις των οικιακών τιμολογίων έλαβαν χώρα για παράδειγμα στο Κίεβο στα τέλη Ιουνίου και Ιουλίου. Την 1η Ιουλίου, μια διαδήλωση ενάντια στις αυξήσεις τιμών έλαβε χώρα στο Khar'kov. Η μεγαλύτερη διαμαρτυρία ως τώρα έλαβε χώρα στο Κίεβο στις 24 Ιουλίου με συνθήματα όπως «Κόψτε τους ολιγάρχες, όχι τους ανθρώπους» και «Μην κλέβετε τους απλούς ανθρώπους».³⁶

Στις αρχές Αυγούστου, η τελευταία χούφτα αντιστεκόμενων που συνέχισαν να καταλαμβάνουν την πλατεία Μαϊντάν στο Κίεβο «επειδή τίποτα δεν έχει αλλάξει!» δέχεται επίθεση από δυο τάγματα της Εθνικής Φρουράς με σκοπό την απομάκρυνσή τους. Αυτή λειτουργήσει κατόπιν διαταγών του νέου δημάρχου Vitaly Klitchko, κάτι που δείχνει για μια ακόμα φορά ότι οι υποσχέσεις ενός αστού πολιτικού - νωρίτερα μέσα στη χρονιά είχε ζητήσει από τους καταληψίες να μη φύγουν από την πλατεία «όσο δεν υπάρχουν γνήσιες αλλαγές στην ουκρανία» - αφορούν μόνο όσους τις πιστεύουν... Παρόλα αυτά, κατά την εκκένωση έλαβαν χώρα βίαιες συγκρούσεις, στις οποίες τα διεθνή αστικά μίντια για μια ακόμα φορά δεν αναφέρθηκαν καθόλου, καθώς η κυβέρνηση του

Κίεβο είναι σύμμαχος της Δύσης και ο «έσχατος τρόμος» μπορεί να ενσαρκωθεί μόνο από τους αυτονομιστές στα ανατολικά και τη Ρωσία.

Η Λαϊκή Δημοκρατία του Ντόνετσκ προσπαθεί να περιορίσει το κίνημα των μεταλλωρύχων, το οποίο ενδιαφέρεται περισσότερο για τα υλικά του συμφέροντα παρά για κάποια ιδεολογία, καθώς ισορροπεί μεταξύ των αιτημάτων των απεργών, στους οποίους είχε υποσχεθεί την εθνικοποίηση των βιομηχανικών συγκροτημάτων, και των συμφερόντων των ολιγαρχών, στους οποίους είχε υποσχεθεί το απαραβίαστο της ατομικής ιδιοκτησίας.

Το αντιπολεμικό κίνημα, αν και μέχρι τώρα είναι περιορισμένο σε έκταση και περιεχόμενο, οι απεργίες των εργατών και οι διαδηλώσεις όχι υπέρ κάποιας ιδεολογίας αλλά για τα υλικά συμφέροντα του προλεταριάτου και στα δυο στρατόπεδα: όλα αυτά επιβεβαιώνουν αυτά που γράφαμε στο προηγούμενο κείμενο μας «(...) η πυροδότηση του ιμπεριαλιστικού πολέμου (...) δε σημαίνει αναγκαστικά την οριστική σύνθλιψη του προλεταριάτου. Πράγματι, ιστορικά, αν πόλεμος στην αρχή σημαίνει σχετική σύνθλιψη, μπορεί στη συνέχεια να καθορίσει την εκ νέου ανάδυση των αγώνων με ακόμα εντονότερο τρόπο μιας και είναι ο πόλεμος αυτός που εκθέτει τις αντιφάσεις και την αργιότητα, οι οποίες είναι εγγενείς στο καπιταλιστικό σύστημα.»

Παρόλα αυτά, είναι δυνατόν να συναντιόμαστε με λεγόμενους «επαναστάτες» που υποστηρίζουν την αντιτρομοκρατική επιχείρηση, επειδή πιστεύουν ότι θα επιτρέψει την επιστροφή στην «κανονική» ταξική πάλη. Παρόλα αυτά, είναι δυνατόν να διαβάζουμε (ακόμα κι αν είναι αποσπασματικές και αντιφατικές) ειδήσεις για «αναρχικούς» που δραστηριοποιούνται σε διοικητικές δομές των αυτονομιστών, επειδή τις θεωρούν ως μικρότερο κακό συγκρινόμενες με την κυβέρνηση του Κίεβο.

Δεν υποστηρίζουμε τον πόλεμο και τις κτηνωδίες του με κανέναν τρόπο και έχουμε επίγνωση πως κάθε στρατιωτική σύγκρουση σημαίνει χειροτέρευση των συνθηκών διαβίωσης των προλεταρίων. Όμως εμείς οι κομμουνιστές, δεν μπορούμε να υιοθετήσουμε τη θέση ότι θα μπορούσαμε να εμποδίσουμε μια στρατιωτική σύγκρουση υποστηρίζοντας παράλληλα τη μια ή την άλλη από τις εμπόλεμες πλευρές. Το προλεταριάτο δεν έχει κανένα συμφέρον στη διατήρηση των τρωινών ή των προηγούμενων συνθηκών της μιζέριας του. Το προλεταριάτο δεν έχει καμία πατρίδα για να υπερασπιστεί. Η πλευρά του προλεταριάτου σε κάθε πόλεμο είναι η ενωμένη και ασυμβίβαστη δράση των προλεταρίων και των δυο ανταγωνιζόμενων στρατοπέδων ενάντια και στα δύο εμπόλεμο στρατόπεδα της αστικής τάξης.

Ο αγώνας ενάντια στον πόλεμο σημαίνει επαναστατικό ντεφαιτισμό! Επαναστατικό προλεταριακό μέτωπο ενάντια στην αστική τάξη και των δυο εμπόλεμων στρατοπέδων!

Ας αντιμετωπίσουμε τον πόλεμο με άμεση δράση, σαμποτάζ, γενική, ριζοσπαστική και μάχιμη απεργία!

Ταξική αλληλεγγύη με τους επαναστατικούς ντεφαιτιστές όλων των στρατοπέδων!

★ Αύγουστος 2014 ★

Το κείμενο κυκλοφόρησε σε μορφή τετρασέλιδου (χωρίς τις υποσημειώσεις) στα πλαίσια της εκδήλωσης «Απ' το Μαϊντάν στο Αντιμαϊντάν και τον πόλεμο: πλατείες, αντιιμπεριαλισμός, κράτος και περιφερειοποίηση του κεφαλαίου», η οποία διοργανώθηκε με πρωτοβουλία του site [A ruthless critique against everything existing](http://www.ruthlesscritique.com) (Πολυτεχνείο, Αθήνα, 21 Νοεμβρίου 2014).

- ¹ <http://www.autistici.org/tridnivalka/war-preparations-between-ukraine-and-russia-show-or-reality/>
- ² <http://www.thedailybeast.com/articles/2014/04/17/the-ukrainian-army-is-crumbling-before-putin.html>
- ³ <http://ndilo.com.ua/news/u-viyisku-rozpochavsja-bunt.html> via <http://ukraineantifascistsolidarity.wordpress.com/2014/05/30/beginning-of-rebellion-in-the-ukrainian-army/>
- ⁴ ό.π.
- ⁵ ό.π.
- ⁶ <http://www.volynpost.com/news/33715-vijskovi-z-51-oi-brygady-vashtuvaly-na-mykolaivschyni-bunt> via <http://ukraineantifascistsolidarity.wordpress.com/2014/05/29/volhynia-soldiers-mutiny-and-refuse-to-go-to-the-donbas/>
- ⁷ <http://ukraineantifascistsolidarity.wordpress.com/2014/06/02/soldiers-relatives-protests-spreading-in-ukraine/>
- ⁸ <http://ukraineantifascistsolidarity.wordpress.com/2014/06/04/soldiers-relatives-block-military-recruitment-office-in-lviv/>
- ⁹ ό.π.
- ¹⁰ ό.π.
- ¹¹ <http://ukraineantifascistsolidarity.wordpress.com/2014/06/11/kherson-soldiers-relatives-picket-military-enlistment-office/>
- ¹² <http://ukraineantifascistsolidarity.wordpress.com/2014/06/19/chernivtsi-soldiers-relatives-block-highway-demand-soldiers-brought-back-from-the-east/>
- ¹³ <http://112.ua/obshchestvo/pod-zhitomirom-semi-voennosluzhaschih-perekryli-dorogu-kyjev-chop-79161.html>
- ¹⁴ <http://ukraineantifascistsolidarity.wordpress.com/2014/06/10/soldiers-relatives-block-troops-in-melitopol-from-being-sent-to-the-front/>
- ¹⁵ <http://www.youtube.com/embed/hyLIUK6U9yA>
- ¹⁶ <http://ukraineantifascistsolidarity.wordpress.com/2014/06/04/soldiers-relatives-block-military-recruitment-office-in-lviv/>
- ¹⁷ <http://www.aitrus.info/node/3875/> via <http://libcom.org/forums/news/protests-ukraine-02122013?page=11#comment-541714>
- ¹⁸ ό.π.
- ¹⁹ <http://www.youtube.com/embed/0WbCvUoZEQ>
- ²⁰ <http://ukraineantifascistsolidarity.wordpress.com/2014/07/25/riot-in-western-ukraine-against-army-mobilization/>
- ²¹ ό.π.
- ²² <http://www.aitrus.info/node/3875/> via <http://libcom.org/forums/news/protests-ukraine-02122013?page=11#comment-541714>
- ²³ http://www.youtube.com/embed/G2qm3_c2O-8 and <http://www.youtube.com/embed/fiRqdl6fkQ> via <http://ukraineantifascistsolidarity.wordpress.com/2014/08/06/protests-against-the-war-in-zaporizhia-and-kyiv/>
- ²⁴ <http://www.rferl.org/media/video/ukraine-national-guard-cannon-fodder/25426820.html>
- ²⁵ <http://observerukraine.net/2014/05/08/for-an-independent-social-movement-for-a-free-ukraine/>
- ²⁶ <http://en.itar-tass.com/world/733524/>
- ²⁷ <http://liva.com.ua/miners-war.html> via <http://ukraineantifascistsolidarity.wordpress.com/2014/05/30/donetsk-miners-strike-against-war-eyewitness-account/>
- ²⁸ <http://www.marxist.com/donetsk-miners-strike.htm>
- ²⁹ <http://observerukraine.net/2014/05/27/petro-poroshenko-the-chocolate-king-walks-onto-a-sticky-wicket/>
- ³⁰ <http://kroha.dn.ua>
- ³¹ <http://ukraineantifascistsolidarity.wordpress.com/2014/06/13/mothers-and-parents-organisations-appeal-stop-the-war-save-the-people-of-donbas/>
- ³² <http://brend-archer.livejournal.com/324036.html> via <http://ukraineantifascistsolidarity.wordpress.com/2014/06/13/mothers-and-parents-organisations-appeal-stop-the-war-save-the-people-of-donbas/>
- ³³ <http://www.youtube.com/embed/xUFxbhGE-8I>
- ³⁴ <http://ukraineantifascistsolidarity.wordpress.com/2014/06/20/kharkov-tank-factory-rally-against-the-anti-terrorist-operation/>
- ³⁵ <http://observerukraine.net/2014/05/12/appeal-of-the-kryviv-rih-basin-miners-to-the-workers-of-europe/>
- ³⁶ <http://www.aitrus.info/node/3870/> via <http://libcom.org/forums/news/protests-ukraine-02122013?page=11#comment-541385>